

MONIKA AUCH **Patronen op textiel zijn te herleiden tot mondiale basispatronen die zich in verschillende culturen met karakteristieke betekenissen verder ontwikkelden. De IJslandse grafisch ontwerper Agnar Freyr Stefánsson studeerde aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag (KABK). Gedreven door heimwee legde hij verhalen over breien vast in een code voor moderne breipatronen.**

De code voor heimwee

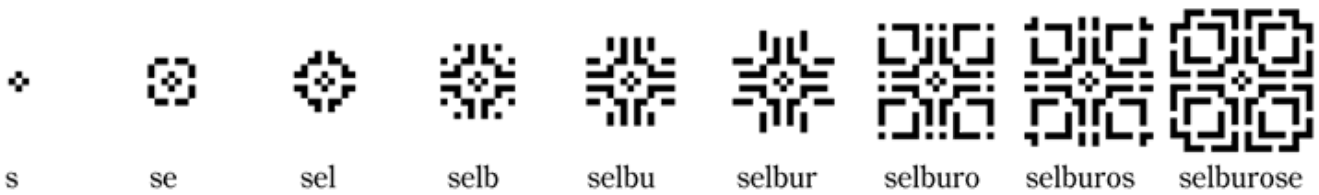
Patronen en decoraties zijn hun originele, symbolische waarde vaak kwijtgeraakt. Ze hebben - ten onrechte - een oppervlakkig imago. Veel patronen zijn ouder dan het alfabet en dragers van specifieke betekenissen. Zo zijn de patronen op gebreid en geweven textiel naast functioneel en puur decoratief ook vaak onderdeel van de identiteit en het erfgoed van landen en volkeren. Een achtpuntige stervorm is van Noord-Amerika tot landen rond de Zwarte Zee, het Midden-Oosten en tot in Tibet te vinden. In Scandinavië is het de basis voor het runenkompas en het 24-letterig runenalfabet kan eruit worden afgeleid. In 1857 breide een meisje uit Selbu wanten met een achtbladig rozenmotief, dat zo populair werd dat aan de stervorm de naam Selburose werd verbonden. De Selburose is een vaak gebruikte decoratie op gebreide wanten en truien en was een van de inspiratiebronnen en onderwerp van onderzoek voor Agnar Freyr Stefánsson (1996). Zijn afstudeerproject en scriptie, 'Tangled Traditions (verwarde tradities) - Codering van symbolen door traditionele ambachten' gaat over de IJslandse trui, de Lopapeysa en de ontwikkeling van een computerprogramma dat patronen door middel van een gesproken verhaal ontwerpt voor een onconventionele, nieuwe versie van de Lopapeysa.

Pixels en breien

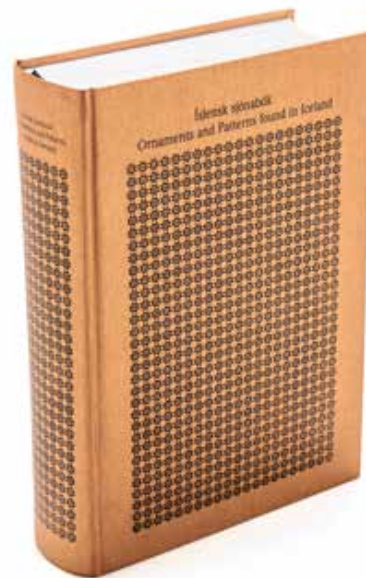
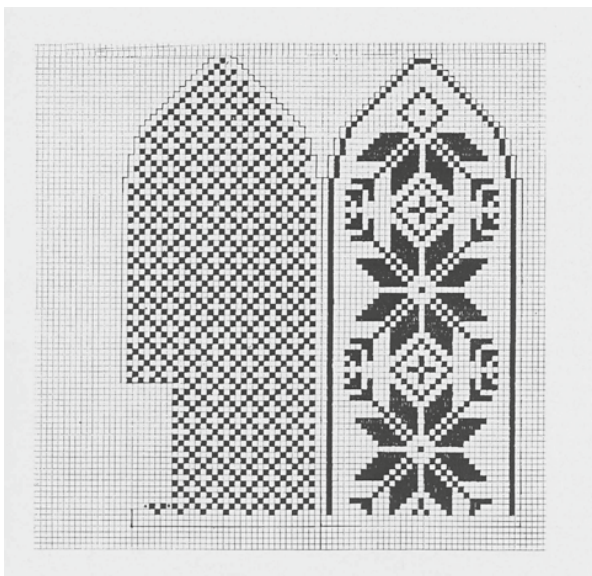
Ik ontmoet Agnar in Reykjavik aan het einde van mijn werkperiode als artist-in-residence in het IJslandse textielcenter. Hij kent de locatie in het noordwesten van het eiland goed, de gerenommeerde huishoudschool Kvinnaskólinn was er gevestigd. Het direct ernaast gebouwde IJslandse textielmuseum is een schatkamer aan ambachtelijke kennis.

"Toen ik aan de KABK studeerde had ik meteen heimwee. Om troost te vinden verdiepte ik me in de geschiedenis van de IJslandse truien. De vormgeving en de versieringen met kleurrijke kralen zijn geïnspireerd op de nationale klederdracht van de Groenlanders. De decoraties zijn puur esthetisch en geen betekenisvolle patronen zoals in andere landen, waar decoraties op kleding een heel verhaal kunnen communiceren.

In 2020, tijdens Covid ben ik - zoals veel mensen - gaan breien ook al ben ik "digitaal" opgegroeid, met videogames. Ik heb leren breien toen ik nog kind was. Breien maakt zo lang ik me kan herinneren deel uit van mijn familie. Ik zag in de breipatronen met de zwart-witte vierkanten overeenkomsten met zwart-witte pixels op een computerscherm. Het binaire systeem om patronen in computerprogramma's te creëren verschilt niet zo

s e l b u r o s e
 01110011 01100101 01101100 01100010 01110101 01110010 01101111 01110011 01100101

2

3

veel met brei-instructies. Bij het schrijven van een programma, de zogenaamde code, moet de computer de instructies regel voor regel volgen, net als de instructies in een breipatroon. Een binair getallensysteem is gebaseerd op nullen en enen, zwart of wit. Omdat ik de patronen in breipatronen wilde nabootsen, besloot ik '0' te vervangen door zwarte randen of pixels en '1' door witte randen of pixels. Nadat die basisregels waren vastgelegd, kon ik beginnen met het maken van stroken in zwart-witte kaders. Ik ontwikkelde een breipatronen-app, begon ermee te experimenteren en ging het als ontwerptool te gebruiken. Ik plaatste willekeurige blokken van nullen en enen om patronen te maken. Na veel pogingen ontstond een patroon, dat complex en interessant was. Als je niet beter wist, zou je denken, dat het door een mens en niet door een computer was ontworpen. De eerste staal werd op een elektronische Brother KH960 breimachine gebreid, waarmee je interactief op je PC kan breien en ontwerpen.'

IJsland en schapen

Schapen, wol en textiel hebben in IJsland een bijzondere status. De economie en historie van het land hangt direct samen met de schapenteelt. Sinds de tiende eeuw hielden de door vrouwen heel fijn gesponnen IJslandse wol en de in 2/2 keer handgeweven doeken; genoemd *Vaðmál*, de economie in stand tot de introductie van het machinale weven door de Denen in 1841. Nu is de Lopapeysa, de trui met de prachtige, rondlopende patronen een trendy exportproduct. Het populaire idee, dat de vroegste kolonisten wollen truien droegen klopt niet, de Lopapeysa is pas sinds 1940 in omloop. De decoraties hebben geen specifieke betekenis. De IJslandse truien moeten volgens de regels van de IJslandse Handwerk Associatie zijn gebreid, namelijk met de hand in een rondlopend patroon en met niet-gerecyclede wol van IJslandse schapen. De breisters zijn vrij in het kiezen van de kleuren.

Foto's

1 De ASCII-omzetting en constructie van het woord 'Selburose'.
2 Selburose breipatroon uit een IJslands handwerk tijdschrift
3 Íslensk sýnabók, 2009. Sýnabók bevat een verzameling traditionele textielpatronen uit IJslandse manuscripten uit 1700. Ongeveer 700 pagina's met verschillende patronen, handmatig gedigitaliseerd. Het project was een samenwerking tussen de IJslandse Academie voor de Kunsten, het Nationaal Museum en de Home Industry Association (Heimilisíðnaðafélagið).

4

5

Foto's

4 Pagina uit het Sjónabók uit Skaf-tafelli, monsterboek van Jón Einarsson (1787-1800), 49 losse bladen samengevoegd tot een boek met leren omslag, afmeting 17,3 x 10,5 cm.

'Dit is een van de belangrijkste manuscripten vanwege de vele en gevarieerde patronen die het bevat voor naaien en weven. De bladen zijn samengesteld door Jón Einarsson in Skaf-tafelli. Zijn initialen staan in bloemmotieven op de vellen. Hij was een artistieke man.

Zijn kleurengamma is niet groot; in de patronen vind je naast de basis-kleur wit alleen geel, groen, rood, roodbruin, lichter en donkerder blauw en zwart. De kleuren zijn gerangschikt met gevoel en smaak.' Tekst: Archief Nationaal Museum IJsland.

Foto: Nationaal Museum IJsland

5 Merklapje met een motief uit het Sjónabók, geborduurd met de oude IJslandse 'lange' kruissteek. Archief Heimilisiðnaðarfélag Íslands. Foto: Kristján Mack

Omzetting naar taal

Stefánsón: 'Al snel voerde ik met behulp van het binaire ASCII-alfabet woorden in het programma in om daarmee grafische patronen te creëren.¹ Zoals eerder gezegd simuleren pixels een breipatroon. Het programma maakt het motief op basis van de herhaling en het spiegelen van pixels en vormt zo de basis van een patroon. Zonder motief is er geen patroon. Een voorbeeld toont hoe het eerdergenoemde woord 'selburöse' is omgezet naar een patroon. Ik wilde de patronen op kledingstukken zoals wanten, mutsen, truien, sokken en sjaals breien en gebruikte het woord "trefill", in het Nederlands "sjaal". Met het programma creëerde ik het patroon voor het woord. De sjaals zijn heel goed gelukt omdat het patroon niet klein en repetitief maar groot en abstract is. We breiden 75 sjaals om mijn afstudeerproject te bekostigen.'

De gebreide verhalen

'Voor mijn afstudeerproject legde ik hedendaagse IJslandse verhalen als patronen in een trui vast. Mijn onderzoeksvragen waren: 'Hoe vang je niet-visuele gegevens, zoals een persoonlijk verhaal in een visueel werk door middel van breien? Hoe kan de computer een

onderdeel worden van het ontwerpproces, én specifiek, van een patroon voor de Lopapeysa? Ik wilde een programma maken dat tekst en geluid kon opnemen en op basis daarvan een breipatroon zou kunnen ontwerpen. De verhalen over breien van drie vrouwen, waaronder mijn moeder werden in het programma ingevoerd. Het programma genereerde, met informatie zoals decibelwaarden en verandering in de stemmen uit de audio-opnamen, patronen voor een Lopapeysa. De schouderstukken van het patroon bevatten die verhalen, gecodeerd als grafische patronen. De omzetting is goed te zien op de video *Mama Part* van Agnar Freyr Stefánsón (www.youtube.com/watch?v=c4fMATSI9yc).

Authenticiteit

'Het gebruik van computers en coderingen maakte in het begin van de digitale ontwikkeling vooral de industriële productie efficiënter. Met de ontwikkeling tot desktopcomputers was conceptueel werk mogelijk. De computer kan worden vergeleken met een partner waarmee je nieuwe toepassingen kunt onderzoeken en uitbreiden. Hiermee begon ook de discussie over de authenticiteit van door computer gegenereerde kunst. Rafaël Rozendaal is een voorbeeld van een kunstenaar

6

die met de computer als partner werkt en de menselijke controle tijdens het ontwerpproces voor een deel loslaat (lees ook: kM103, 2017). "How you use the tool is the art.", is mijn eigen insteek.'

Agnars werk is de verbindende draad tussen een levendige, oude traditie en innovatie. Sinds de 17e eeuw verzamelden IJslandse vrouwen en mannen hun brei-, weef- en borduurpatronen en tekenden deze op. Tien van de oorspronkelijke manuscripten zijn in samenwerking met de IJslandse Handwerk Associatie (Heimilisíðnaðarfélag Íslands), het National Museum van IJsland en de IJslandse kunstacademie gescand, gedigitaliseerd en als lijvig boek in modern design vormgegeven. Het 'Íslensk sjónabók - Ornaments and Patterns found in Iceland' is een prachtige publicatie over IJslands erfgoed.

Het bevat een CD, is open source en wordt vaak als inspiratiebron door ontwerpers gebruikt. Meteen na zijn afstuderen ging Agnar Freyr Stefánsson terug naar IJsland, waar hij als grafisch ontwerper in Reykjavik werkt. ■

www.agnarfrst.eu

Noot

1 ASCII is de afkorting voor: American Standard Code for Information Exchange. Computers begrijpen alleen cijfers, de ASCII-code is de omzetting van informatie in cijfers. Als een tekst in ASCII-format wordt gevraagd dan betekent dat een bestand in 'text only' bewaren, met andere woorden, in een vorm die elke computer begrijpt. <https://www.asciitable.com/>

7

8

9

Foto's

6 Gebreide wollen want met de Selburose, de acht-bladerige roos als motief (1900-1940). Collectie: Nationaal Museum IJsland.

Foto: Nationaal Museum IJsland

7, 8, 9 Lopapeysa 1, 2, 3. Met de hand gebreide IJslandse truien met audiopatronen. Eind-examenpresentatie KABK 2022. Ontwerp: Agnar Freyr Stefánsson. Foto: Agnar Freyr Stefánsson

Meer lezen

kM103, Monika Auch, 'Schering en inslag in de 21ste eeuw', 2017, pp 34,35.